

Nyírbátori honvédek és nemzetőrök 1848–1849-ben

Bene János

A győztes polgári átalakulás idején Szabolcs vármegye négy járásának egyikét a nyírbátori járás alkotta, négy szakasszal. A járás székhelye Bátor, itt tevékenykedett Szilcz Lajos főszolgabíró, s ezen első szakaszhoz Bátor, Gyulaj, Pilis, Piricse, Máriapócs, Pócspetri és Kállósemjén tartozott. A második szakasz szolgabírója Szabó Albert, szakaszát Őr, Vaja, Kis- és Nagymada, Pusztadobos, Ófehértó, Besenyőd, Levelek, Magy és Apagy alkották. Jármay András harmadik szakaszába Kisléta, Bogát, Encsencs, Béltek és Bánháza, Lugos, Acsád, Szentgyörgyábrány, Budaábrány, Érkenéz és Szalmad községeket sorolták. A negyedik szakasz szolgabírója Szegedy István, s hozzá Rohod, Petneháza, Laskod, Ramocsaháza, Ibrony, Kércs, Nyírbakta, Lórántháza és Jákó tartozott (LÁSZLÓ 2000. 192–193.).

Mit mondanak az akkori országleírások a nagyjából kettő és félezer lakosú Bátorról? Idézzük a korban a legközelebbit, Fényes Elek szótárát. Az 1851-ben megjelent Magyarország geographiai szótára lapjain az alábbiakat olvashatjuk a településről: „*Nyír-Báthor, magyar mezőváros, Szabolcs vármegyében Kállóhoz keletre 2 mérföldnyire: 474 római katolikus, 60 görög katolikus, 23 evangélikus, 1889 református, 7 nem egyesült óhitű, 132 zsidó lakos. Van itt minorita monostor, s a plébániai szolgálatot is ezen szerzetesatyák végzik. Egy régi református szentegyház a híres Báthory nemzetség emlékkövével. Postahivatal és váltás Nagyálló és Vállaj között, patika és több jeles urasági épületek. Második osztálybeli egész jobbágytelek 64 7/8 számláltatik. Határa részint sárga, részint fekete homokos, erdeje van. Dohányt sokat termeszt. Földesura gróf Károlyi nemzetség.*” (FÉNYES 1851. 101.)

Fényes Elek a lakosok számát 1851-ben 2585-ben határozta meg. Egy 1848-as összeírásból – mely a honvédsorozás alapját is képezte – tudjuk, hogy a lakosság száma 2935 fő volt. Összehasonlítva a vármegye mezővárosaival – nem számítva a 20.000 ezres Nyíregyházát – Bátor a vármegye egyik legkisebb ilyen típusú települése volt.

1848. március 21-én érkezett meg a megye székhelyére, Kállóba a márciusi pozsonyi és pesti események híre, s az aznap megalakított 29 tagú Közbátorsági Választmány a rend és a béke fenntartására a nemzetőrség felállítását rendelte, s az egyik összeíró helyül Bátort nevezte meg, ahová Kállay Emánuel kapitányt jelölték ki.¹ 1848. április 11-e, a Pozsonyban szentesített törvénykönyvnek a nemzetőrösről szóló XXII. törvénycikke után e szervezés felgyorsult, bár egyre több ellentét gerjedt, hiszen a jobbágyfelszabadítás nem egészen a felszabadítottak szája íze szerint történt. Így érthető, hogy a vármegye 148 településének mintegy 220.000 lakosa közül a törvény szerint alkalmas férfinep nem igazán tódult az összeíró biztosok elé, sőt Máriapócsra karhatalommal és törvényszékkel kellett elnyomni a zendülést. Vaja, Levelek, Kisléta, Ibrony, Jákó, Laskod, Szalmad,

¹ SzSzBML IV. A. I/a. Közgyűlési jegyzőkönyv 674. szám.

Lórantháza, Lugos, Bélték lakossága 1848 tavaszán az összeírások és a szolgálat ellen volt. Bátorban viszont Wittich Mihály postamester – mint az ottani nemzetőrszázad századosa – megszervezte a nemzetőrséget, a legénységnek fegyvergyakorlatokat tartott.

A batori nemzetőrség kiváló fegyelmére hivatkozott a Közbátorsági Választmány, amikor úgy döntött, hogy a megyében állomásozó császári-királyi gróf Wrba 6. könnyűlovas ezred alezredesi osztályát, melynek törzse és egy százada Nyíregyházán, egy százada pedig Bátorban, Gyulajban és Pócsperiben feküdt, teljes egészben a megye legnépesebb helységébe, Nyíregyházára vonja össze, mint megyei lovas katonaságot.²

Wittich Mihály lelkes munkájának köszönhetően Nyírbátorban a nemzetőrségi intézményt elfogadta a lakosság, sőt június elején maga a nemzetőrségi százados jelezte a Közbátorsági Választmánynak, hogy mezővárosában olyanok is örömmel jelentkeztek a nemzetőrségbe, akik a törvény szerinti vagyoni képességgel nem bírtak. A Közbátorsági Választmány június 5-én utasította Szilcz Lajos főszolgabíró, hogy ezen pótlólagos összeírást tésse meg.³

A nemzetőrség szervezése mellett a Közbátorsági Választmány dolga újabb feladatokkal szaporodott. 1848. május 16-án jelent meg gr. Batthyány Lajos miniszterelnök és br. Baldacci Manó ezredes, az Országos Nemzetőrségi Haditanács elnöke rendelete, melyben tudtul adták, hogy a kormány a nemzetőrség mellé egy 10.000 fős, úgynevezett rendes nemzetőrséget, a későbbi általánosan elfogadott szóhasználattal élve honvédséget szervez. A 10 zászlóaljából álló honvédsereg katonái 3 év szolgálatra kötelezték el magukat, belépéskor foglalópénzt kaptak és rendes ellátmányért szolgáltak. Honvéd lehetett mindenki, aki 18. életévét betöltötte, legalább 5 láb 2 hüvelyk (163 cm)⁴ magas volt, és – ami nagy előny a nemzetőrséggel szemben – itt nem volt vagyoni cenzus, tehát a legszegényebbek is jelentkezhettek, sőt szolgálatukért díjazást kaptak. A 10. zászlóalj megalakulási helyeül Debrecen jelölték ki, s fiók hadfogadó kormány működött Nagykállóban. A toborzást május 29-én kezdték el a vármegyében, és június első harmadában már be is fejezték, mert a szükséges újoncállomány addigra összegyűlt. 1848. június 2. és 11. között Bátorban önkéntesnek jelentkezett Báthori István, Bene József csizmadia, Borsos Károly, Bucskó Mihály, Budaházi Károly, Cselenyák János, Csirke József, Daragó József, Demjén Pál, Györi Sándor csizmadia, Hajdú József, Horváth József Kovács, Képiró János, Képiró József, Kupai Ferenc, Lengyel András, Lengyel György, Lengyel János, Mándy Gábor, Meszinger József, Molnár János, Novák Ferenc, Nyíri Sándor, Pethő Ferenc, Péter András, Pintye László, Pócsi István, Pótor István, Rezlár József, Sebők János, Szabó János, Szőke Mihály, Tapfer János kötélverő, Teftsák Mihály, Tobák János és Tóth Ferenc.⁵

1848. június 5-én a Közbátorsági Választmány ülésén az egyik fő kérdés a toborzás ügye volt, melyről Péchy László első alispán az alábbiakat jelentette a hadügyminiszternek: „...*hogy inkább terebély mint magas népfajunk lévén, s önkénteseink közül az 5 sukk 2 czoll mértéket majd csak kevesen üthetvén meg, a valamivel kisebbek is, de a mellett szép egészséges fiatal egyének be soroztathassanak. Ez idáig azonban újabb rendelés nem érkezvén, miután a f. hó 7-én megkezdett besorozással kitünt, hogy 800 már együtt volt újonczaink közzül 450 ütötték meg a mértéket, a szebbje pedig, s fiatalabbja kimaradt, s rokonszenvük a Turszki ezredbe menésre nem mutatkozván, mentül többnek besoroztathatása reményében megcsalatozánk...*”⁶ A választmány tehát az előírt magasságnak egy collal való leszállítását kérte. A hadügyminiszterrel folytatott hosszas levelezésük végül

² SzSzBML IV. B. 102. 1. köt. Közgyűlési jegyzőkönyv 15. szám.

³ SzSzBML IV. B. 102. 1. köt. Közgyűlési jegyzőkönyv 146. sz.

⁴ A láb (sukk) és a coll (hüvelyk) hosszmértékek: 31,6 cm, illetve 2,6 cm. Az avatójegyzékekben szerepel még a vonal, mely 2–2,5 milliméter.

⁵ SzSzBML IV. B. 103. Szabolcs vármegye újoncozási küldöttségének iratai.

⁶ MNL Miniszterelnökség, hadügyi és nemzetőri iratok H. 3. 1848: 499.

sikert hozott, mert Szabolcs vármegyében a júniusi vizsgálatok során a sorozó bizottság már a 161 cm-es magasságot tekintette mérvadónak.

Nem mindenki került így sem a honvédek közé. 1848. június 7-én Debrecenből a Don Miguel 39. magyar sorjalogezredtől Nagykállóba érkezett Csippik János hadnagy,⁷ aki Finta Márton táblabíróval, a toborzást szervező vármegyei biztossal és Schaller Antal középonti alorvossal kezdte meg az önkéntesek sorozását. Egészségi állapotukat vizsgálva, magasságukat megmérve a Kállóban összegyűlt újoncok közül az öt napig tartó sorozás eredményeként 853 újoncot küldtek Debrecenbe, közülük 623 főt a 10. honvédszászlóaljhoz, 230 főt pedig a 62. Turszky magyar sorjalogezredhez.⁸

Bátorból a 36 önkéntes közül 23-an bizonyultak alkalmasnak. Közülük tízen bátori születésűek voltak:

Név	Avatás éve, napja	Életkora	Vallása	Polgári állása	Magassága (láb, hüvelyk, vonal)	Megjegyzés
Budaházi Károly	1848. jún. 10.	18	református	nőtlen	5.5.0.	
Daragó József	1848. jún. 8.	29	református	nős	5.2.3.	
Demjén Pál	1848. jún. 10.	22	református	nőtlen	5.3.2.	
Képiró János	1848. jún. 7.	24	református	nőtlen	5.8.1.	
Képiró József	1848. jún. 10.	20	református	nőtlen	5.1.1.	A megyei bizottmány sorozta be saját felelőssége mellett
Lengyel János	1848. jún. 7.	22	református	nőtlen	5.2.2.	Bal lába szemölcsökkel teljes
Meszinger József	1848. jún. 9.	25	katolikus	nőtlen	5.3.1.	
Nyíri Sándor	1848. jún. 10.	20	református	özvegy	5.2.1.	
Pethő Ferenc	1848. jún. 7.	30	református	nős	5.5.1.	
Pócsi István	1848. jún. 10.	22	református	nőtlen	5.2.0.	

Nagyobb számban csaptak fel honvédnek a Bátorban élő, dolgozó, más vármegyéből származó „idegenek”, napszámosok, a nyári aratási munkák idejére a település gazdáinál munkát vállalók és a mestereknél vagy a kontároknál szolgáló legények:

Név	Avatás éve, napja	Életkora	Vallása	Mestersége	Polgári állása	Magassága (láb, hüvelyk, vonal)	Megjegyzés
Bene József	1848. jún. 7.	25	katolikus	csizmadia	nőtlen	5.4.1.	Szántói (Abaúj vm.) születésű
Cselenyák László	1848. jún. 10.	22	óhitű		nőtlen	5.5.1.	Gebei (Szatmár vm.) születésű
Györi Sándor	1848. jún. 8.	20	katolikus	csizmadia	nőtlen	5.2.0.	Békési (Békés vm.) születésű
Hajdú József	1848. jún. 8.	21	óhitű		nőtlen	5.2.0.	Császári (Szatmár vm.) születésű

⁷ A szabadságharcban őrnagy, az 53. honvédszászlóalj parancsnoka.

⁸ Az első honvédszászlóalj szervezéséről részletesen ír URBÁN 1973.

Kupai Ferenc	1848. jún. 10.	18	református		nőtlen	5.1.3.	Jánosi (Szatmár vm.) születésű. A megyei bizottmány sorozta be saját felelőssége mellett.
Mády Gábor	1848. jún. 7.	27	református	csizmadia	nőtlen	5.2.2.	Baktai (Abaúj vm.) születésű
Molnár János	1848. jún. 10.	21	református		nőtlen	5.7.2.	Tasnádi (Közép-Szolnok vm.) születésű
Péter András	1848. jún. 10.	19	református		nőtlen	5.2.1.	Jánosi (Szatmár vm.) születésű
Pintye László	1848. jún. 10.	18	óhitű		nőtlen	5.3.0.	Sándorfalvi (Máramaros vm.) születésű
Szabó János	1848. jún. 9.	19	óhitű		nőtlen	5.2.0.	Derzsi (Szatmár vm.) születésű
Szőke Mihály	1848. jún. 8.	20	óhitű		nőtlen	5.2.0.	Hodászi (Szatmár vm.) születésű
Tapfer János	1848. jún. 7.	26	katolikus	kötélverő	nőtlen	5.3.2.	Székelyhídi (Bihar vm.) születésű
Tóth Ferenc	1848. jún. 10.	24	óhitű		nős	5.4.0.	Hodászi (Szatmár vm.) születésű

Az újoncoknak és a megyebeli nemzetőrségnek a szolgálat ellátásához fegyverekre is szüksége volt. Azok dolgában azonban akkoriban a vármegyei híján volt. Szemere Bertalan belügyminiszter július 24-én szólította fel a törvényhatóságot, hogy írjanak össze minden fegyvert (ebből csak a legszükségesebb mennyiséget hagyják a nemzetőrségnél, a többi szállítsák Pestre), kérjék meg a polgárokat, különösen a fegyvergyűjtemények tulajdonosait, hogy adják át e fegyvereket átvételi elismervény mellett, s ha később nem tudják visszaadni, az árát az állam megtéríti.⁹

1848. augusztus elején a járásbeli szolgabírák folyamatosan jelentették az illetőségi területükön található, általában nem nagy kontingenst jelentő puskaműves, puska, pisztoly, kard számát és a boltokban található lőpor mennyiségét. Szilcz Lajos főszolgabíró augusztus 9-én közölte, hogy szakaszában mindössze egyetlen egyedül dolgozó puskaműves van, a máriapócsi Kmets Aladár. Beszedett Nyírbátorban 13 puskát, 7 pisztolyt és 7 kardot, Pilisen 8 puskát, Piricsén 3 puskát, Gyulajban 4 puskát, 4 pisztolyt és 1 pisztolycsővet, Máriapócon 11 puskát és 3 pisztolyt, Pócsperiben 9 puskát és 3 pisztolyt, Kállósemjénben 15 puskát, 5 pisztolyt és 4 kardot. A nemzetőrség részére Nyírbátorban maradt 84 puska, 13 kard és 1 pisztoly, Pilisen 3 puska, Piricsén 11 puska, Gyulajban 26 puska, 2 pisztoly és 3 kard, Máriapócon 27 puska, Pócsperiben 11 puska és Kállósemjénben 8 puska.¹⁰

1848 nyara a nemzetőrök kiképzésével és a további szervezéssel telt el. A hivatalos lap, a Közlöny június 22-i száma adta tudtul, hogy a nemzetőrségi törvény 9. paragrafusában értelmében a miniszterelnök a törvényhatóságokban alakított zászlóaljokhoz június 19-ével kinevezte a parancsnokokat őrnagyi rangban, így Szabolcsba Eötvös György nyugalmazott kapitányt, Patay István és Komlóssy Lajos kilépett kapitányokat.¹¹ Elosztották ekkor az időközben 9576 főre duzzadt

⁹ SzSzBML IV. B. 102. 48. cs. 1097. sz. 1848.

¹⁰ SzSzBML IV. B. 106. 2. dob. 5/a. tétel.

¹¹ Életrajzi adataikat lásd BONA 2000. 321., 556., 451.

nemzetőrséget is. Három zászlóaljat szerveztek: az 1. zlj. (Eötvösé – Nyíregyháza és a dadai járás) 3623 fő, a 2. zlj. (Patayé – a Nádudvari járás) 3535 fő, a 3. zlj. (Komlóssy – a Bátori és a Kisvárdai járás) 2418 fő.¹² A zászlóaljakat a sorgyalogsághoz hasonlóan 6-6 századra osztották, s egy-egy zászlóaljba a nagyjából egyazon területen élők kerültek.

Az 1848 nyarán a Délvidéken kirobbant „kisháború” készítette a kormányt arra, hogy a katonaság mellett nemzetőrséget is vezényeljen a veszélyeztetett helyekre.

1848. augusztus 13-án Batthyány Lajos miniszterelnök rendeletben szólította fel a törvényhatóságokat, hogy kebelükön belül önkéntes nemzetőrzászlóaljakat szervezzenek.

Szabolcs megye augusztus 23-án határozott egy önkéntes nemzetőri zászlóalj kiállításáról oly módon, hogy a fegyverzet, felszerelés és ruházat költségeit a törvényhatóság vállalja magára. A zászlóalj egyenruhája „...a megyebeli köznépnél ruházatul használt kék posztóból készült nadrág, ujjas lajbi, csizma, fejér ruha és túri süveg...”¹³ A zászlóalj 1000 fős létszámát községenként vetették ki, s a már bevált tapasztalatok szerint kezdték meg a szervezést. A szolgálati időt 1 évben határozták meg, s döntés született arról is, hogy a zászlóalj felszereléséhez a községek hozzájárulnak olyképpen, hogy az általuk kiállított önkéntesek felszerelésének költségét a községek fizetik ki.

Ennek a zászlóaljnak a névsora nem maradt fenn, csak töredék adatokkal rendelkezünk. Megmaradt viszont a kivetés alapja, így azt tudjuk, hogy egy-egy településről hány újoncot kellett adni. Bátorból 15-öt (LÁSZLÓ 2000. 180.).

Szabolcs vármegye már 1848. szeptember elejére kiállította ezt a zászlóaljat is, melynek ünnepélyes zászlószentelése szeptember 12-én volt Nagykovács főtérén. Ez a zászlóalj lett a később nagy híre szert tett szabolcsi 48. honvédzászlóalj. Ugyanebben az időben az országgyűlés az augusztus 23-án elfogadott véderő törvény alapján 42.000 újoncot ajánlott fel.

Szeptember elején újra az események homlokterébe került a honvédség ügye. Az országgyűlésen 1848. augusztus 26-án véglegesített véderő törvény alapján kiállítandó 42000 újonc ügyében a Kormányzó Választmány szeptember 4-én tartott ülést, melyen 19 küldöttséget nevezett ki, akiknek 7 nap alatt kellett az egész megyében összeírniuk és megvizsgálniuk a katonaköteleseket. Ez sem ment olyan egyszerűen! Általános volt a bizottságok jelentésében, hogy feltűnő hidegséget tapasztaltak, az orvosi vizsgálatok elől elhúzódtak, s csak olyanok jelentek meg, akik biztosan tudták, hogy katonai szolgálatra alkalmatlanok.¹⁴

Miközben a bizottságok végezték munkájukat, megjelent Batthyány Lajos rendelete, mely alapján (127 lélekre 2 újoncot számítva) Szabolcs megyének 3471 újoncot kell kiállítania a 19–22 éves katonakötelesekből akár sorshúzással, akár toborzással, a lényeg az, hogy minél előbb. Ha a 19–22 éves sorkötelesek közül nem elegendő a létszám, a sorozást az idősebb korosztály között kellett folytatni. Megengedte a rendelet a helyettes állítását. A szeptember 26-i rendelet pedig azt is közölte, hogy a most alakítandó 16 új honvéd zászlóalj közül a szabolcsi újoncokból 640-en a debreceni 28. zászlóaljhoz kerülnek.¹⁵

A Finta Márton polgári biztos vezette nagykovácsi hadfogadó bizottság ismét alapos munkát végzett az idegenkedésekről szóló bizottsági jelentések dacára. Ez a kettősség szinte az egész szabadságharc folyamán tapasztalható a megyében, nevezetesen, hogy a nemzetőrösről, a katonaságról szóló törvényeket, rendeleteket megjelenésükkor vonakodva, húzódozva fogadta nép, a konkrét végrehajtáskor viszont nemhogy a kívánt létszámot adta meg, hanem a megye összességét tekintve jóval túl is teljesítette.

¹² SzSzBML IV. B. 103. 4. doboz.

¹³ SzSzBML IV. B. 102. Közgyűlési jegyzőkönyv 720. sz.

¹⁴ SzSzBML IV. B. 102. Közgyűlési jegyzőkönyv 229. sz.

¹⁵ SzSzBML IV. B. 102. 12. dob. 48. cs. 1408. sz. 1848.

A rendeletek vétele után Finta Mártonék ismét elosztották a megyei újoncilletéket a települések között. Ezt a bizottságot Kállay Emánuel másodalispán vezette, Finta Mártonon kívül tagja volt Kausay Károly, Kralovánszky András, Lengyel Miklós, Molnár Ágoston, Szilágyi János és Zoltán Mihály. A 3471 újoncból leszámították az 1848 szeptemberében elvonult önkéntes (a későbbi 48.) zászlóalj 911 fős létszámát, s csak a megmaradt 2560 fővel számoltak. Az újoncozás során október 8-án, november 8-án és 27-én, valamint december 9-én összesítették a községek által adott újoncokat és a tartozást.¹⁶

A nyári toborzással szemben most már sorozás folyt Nagykállóban, ahol a megjelent újoncokat megvizsgálták. Most már azt is tudta a megyebeli Közbátorsági Választmány, hogy egy-egy településnek hány újoncot kell kiállítania. Bátor esetében 35-öt.

1848 őszi-téli napjaiban Bátorból, a bátori születésű 18–22 éves korosztályból az alábbi újoncokat sorozták be:

Név	Avatás éve, napja	Életkora	Vallása	Mestersége	Polgári állása	Magassága (láb, hüvelyk, vonal)	Megjegyzés
Bihari Mihály	1848. okt. 16.	19	református		nőtlen	5.0.0.	Bátorban sorsot húzott
Bon József	1848. okt. 19.	22	református		nőtlen	5.3.0.	Bátorért sorsot húzott. 43. zlj.
Hatvani Sándor	1848. okt. 16.	19	református		nőtlen	5.0.2.	Bátorban sorsot húzott
Horváth Lajos	1848. szept. 26.	19	katolikus		nős	5.1.0.	
Jóni István	1848. szept. 19.	23	református		nőtlen	5.10.0.	
Kapta János	1848. okt. 16.	22	református		nős	5.0.2.	Bátorban sorsot húzott. 43. zlj.
Kónya János	1848. okt. 19.	20	református		nőtlen	5.5.2.	Bátorért sorsot húzott
Labbanz Sándor	1848. okt. 16.	22	református		nőtlen	5.3.1.	Bátorban sorsot húzott
Nagy József	1848. okt. 16.	24	református		nős	5.4.0.	Bátori lakos Zicherman Náthániel helyett
Nyíri Imre	1848. okt. 19.	19	református		nőtlen	5.0.0.	Bátorért sorsot húzott. 43. zlj.
Oláh István	1848. okt. 16.	21	református		nőtlen	5.4.1.	Bátorban sorsot húzott. 43. zlj.
Oláh János	1848. okt. 16.	19	református		nőtlen	5.0.0.	Bátorban sorsot húzott
Pankházi Pál	1848. okt. 16.	22	református		nőtlen	5.3.3.	Bátorban sorsot húzott
Papp Sándor	1848. okt. 19.	22	református		nőtlen	5.3.2.	Bátorért sorsot húzott
Rákos János	1848. okt. 16.	22	református	csizmadia	nőtlen	5.2.1.	Bátorban sorsot húzott. 43. zlj.
Stark Benjámin	1848. okt. 23.	20	izraelita		nőtlen	5.2.1.	Bátorért sorsot húzott. 43. zlj.

¹⁶ A megyei levéltárban őrzött avatókönyvek alapján a hadfogadó bizottság 1848. szept. 19. és 1849. márc. 3. között 2549 újoncot vizsgált meg és avatott be (IV. B. 103. 5. dob.). Finta Márton egy 1848. dec. 15-én kelt összesítésben a 40 szabadságost kivéve már csak 289 fő, 1849. jan. 23-án pedig csak 154 fő hiányt jelentett.

Nyírbátori honvédek és nemzetőrök 1848–1849-ben

Szakács Pál	1848. okt. 19.	21	református		nőtlen	5.6.3.	Bátorért sorsot húzott. 43. zlj.
Veres János	1848. okt. 19.	19	református		nőtlen	5.0.2.	Bátorért sorsot húzott. 43. zlj.
Vonza József	1848. okt. 19.	19	református		nőtlen	5.0.2.	Bátorért sorsot húzott. 43. zlj.

Mint az önkéntesek toborzásánál, 1848 őszén ismét lehetőség nyílt arra, hogy a most már kötelezett gazdafiúk helyett lehessen állítani helyettest vagy pénzért felfogadni olyan fiatalot, aki a gazdálkodást, ipart, műhelyt, kereskedést vivő legény helyett elmegy honvédnek. Bátorban így állt a honvédseregbe:

Név	Avatás éve, napja	Életkora	Vallása	Mestersége	Polgári állása	Magassága (láb, hüvelyk, vonal)	Megjegyzés
Brics László	1848. okt. 13.	20	óhitű		nőtlen	5.3.1.	Császári (Szatmár vm.) születésű. Bátor lakos Szabó Mihály helyett.
Gócs Ferenc	1848. okt. 14.	22	katolikus	csizmadia	nőtlen	5.2.2.	Jászói (Abaúj vm.) születésű. Bátor lakos Tarnóczi Mihály helyett. 43. zlj.
Kápláresik Bazil	1848. okt. 13.	20	óhitű		nőtlen	5.3.3.	Folyvárki (Szepes vm.) születésű. Bátor lakos Mann Mózes helyett.
Magyar András	1848. okt. 19.	21	református		nőtlen	5.6.0.	Endrédi (Szatmár vm.) születésű. Bátor lakos Oláh János helyett. 43. zlj.
Nyíri Ferenc	1848. dec. 10.	23	református		nőtlen	5.2.2.	Mihályfalvi (Bihar vm.) születésű. Bátor lakos Weiszhausz Móric helyett, a 6. huszárezredhez ment.
Sisák János	1848. okt. 16.	25	katolikus	suszter	nőtlen	5.2.0.	Felső-karnai (Zemplén vm.) születésű. Bátor lakos Szabó Sándor helyett.
Szatmári István	1848. okt. 14.	19	református		nőtlen	5.1.0.	Nyírmeggyesi (Szatmár vm.) születésű. Bátor lakos Kováts Károly helyett. 43. zlj.
Toronyi László	1848. okt. 16.	20	óhitű		nőtlen	5.0.0.	Gebei (Szatmár vm.) születésű. Bátor lakos Szakács Sándor helyett

A fenti 28 újonc közül 13-an a Nyíregyházán 1848 novemberében megszervezett 43. honvédszázalóhoz kerültek, egy újonc pedig a híres 6. Württemberg huszárezred újonca lett.

1848. november 24-én a Szatmár vármegyei Désnél Katona Miklós őrnagy jórészt nemzetőrökből álló serege súlyos vereséget szenvedett Karl Urban császári-királyi alezredes csapataitól és szégyenletesen hazafutott. E nemzetőrök között volt a szabolcsi első nemzetőr zászlóalj is Eötvös György őrnagy parancsnoksága alatt. A megyét immár közvetlenül fenyegető veszedelem miatt a december 4-én megalakult Szabolcs vármegyei Honvédelmi Bizottmány még aznap elrendelte, hogy a batori és nádudvari járásból 1200 nemzetőrt Bátorba vonjanak össze, és ott egy új nemzetőr zászlóaljat alakítsanak meg. A fegyverzet dolgában úgy rendelkeztek, hogy Wittich Mihály postamestert bízták meg 1000 lándzsa beszerzésével. Wittich Mihály a lándzsacsúcsokat a helybeli és környékbeli kovácsoknál rendelte meg, Szilcz Ferenc esküdt pedig Ligetalján az 1000 lándzsanyelet készíttette el. „*Addig is azonban, míg e lándzsák elkészülnének, a szükséges védelmi erő kiindítása fel nem függesztethető. A kirendelt nemzetőrök bármi kapható fegyverrel, s legalább is vasvillával lesznek elláthatók*” – olvashatjuk a Honvédelmi Bizottmány határozatában.¹⁷ Ezen új nemzetőr zászlóalj a megyei Honvédelmi Bizottmánytól – annak december 7-iki ülésén – a 2. nemzetőrszázalój hadrendi számot kapta. Az alakulat parancsnokává Kálnoky Antal századost szerette volna a megyei Honvédelmi Bizottmány kinevezetni az Országos Honvédelmi Bizottmánnyal. Addig is, amíg az iratok a maguk útját járták, Kálnoky Antal százados (aki a Nyíregyházán felállított 43. honvédszázalój első századának parancsnoka¹⁸) elutazott Bátorba, első jelentését 1848. december 6-án már onnan keltezte. Azt írta, hogy megtette az intézkedéseket a hozzá küldött nemzetőrök orvosi vizsgálatával és ellátásával kapcsolatban. Schönwald Zsigmond batori orvossal fiók-kórházat állítottak fel, Mandel Izsák pékmesterrel szerződést kötött a kenyér szállítására, Mandel Ábrahám kereskedőtől 15 font (7,5 kilogramm) puskaport vett át a szolgálat ellátására és a gyakorlatozásra. Kálnoky százados intézkedéseit a megyei Honvédelmi Bizottmány december 7-iki ülésén jóváhagyta, Schönwald Zsigmondot pedig a zászlóalj orvosává nevezte ki.¹⁹ A zászlóalj továbbra is Bátorban maradt, majd 1848–49 fordulóján immár Vay Ferenc őrnagy²⁰ parancsnoksága alatt az észak felől betört Franz Schlik császári-királyi tábornok serege ellen vonult, de ütközetbe nem került. A tokaaji átkelőt őrizték, majd 1849 tél végén a zászlóaljat hazabocsátották.

1849. április 24-én az országgyűlés újabb 50.000 újoncot ajánlott meg. A vármegyébe május 8-án érkezett meg az újoncozási osztály rendelete, mely szerint most 867 újoncot kellett kiállítaniuk. Május 15-től lehetett az újoncokat a nyíregyházi tartalék parancsnokságra irányítani. A vármegye e második kivetést is gyorsan szétosztotta a települések között. Bátorra 13 újonc jutott, akik közül az Avatójegyzékekben 11 név maradt fenn, 10 batori születésű és egy Bereg vármegyei újonc.

Név	Avatás éve, napja	Életkora	Vallása	Mestersége	Polgári állása	Magassága (láb, hüvelyk, vonal)	Megjegyzés
Ari Mihály	1849. jún. 4.	21	református		nőtlen	5.0.0.	Bátorért
Bródi Antal	1849. jún. 4.	22	katolikus		nőtlen	5.1.1.	Bátorért
Demeter György	1849. máj. 22.	20	katolikus		nőtlen	5.0.3.	Bátorért
Garai Pál	1849. jún. 4.	21	református		nőtlen	5.1.1.	Bátorért

¹⁷ SzSzBML IV. B. 102. 1. köt. Közgyűlési jegyzőkönyv 1171. sz.

¹⁸ Életrajzát lásd BONA 1988. 303., BONA 2008/09. 532.

¹⁹ SzSzBML IV. B. 102. 49. cs. 84. db. 1849.

²⁰ Életrajzát lásd BONA 2000. 698.

K. Kovács János	1849. máj. 22.	20	katolikus	csizmadia	nőtlen	5.0.2.	Bátorért
Ifj. Kótár János	1849. máj. 22.	20	református		nőtlen	5.0.0.	Bátorért
Kovács János	1849. jún. 4.	23	református		nőtlen	5.2.1.	Bátori lakos Nagy Sándor helyett
Lantos Sándor	1849. máj. 22.	18	református		nőtlen	5.2.2.	Bátori lakos Kónya Sándor helyett
Tóth Károly	1849. máj. 22.	24	református		nős	5.0.0.	Bátorért
Veres Mihály	1849. máj. 22.	21	református	ács	nőtlen	5.5.1.	Bátori lakos Baracsi János helyett

Név	Avatás éve, napja	Életkora	Vallása	Mestersége	Polgári állása	Magassága (láb, hüvelyk, vonal)	Megjegyzés
Tóth Ferenc	1849. jún. 4.	22	református		nőtlen	5.1.2.	Kerecsenyi (Bereg vm.) születésű. Bátori lakos Filep István helyett.

Már a szabadságharc utolsó napjaiban, 1849. június 4-én a mezőváros közönsége nemes gesztussal elhatározta, hogy Kossuth Lajosnak, az ország kormányzójának képét maga szerzi meg, és hat katonát – pontosabban a katonák helyett 2000 váltóforintot – ajánl az országnak a harcok folytatására. Azt is írásba foglalták, hogy ezt az összeget nem a vármegyének küldik, mert akkor ezen felajánlásnak nem lesz közhíre, hanem a segedelempenzt egyenesen a minisztériumba juttatják el. Nagylelkűségével és áldozatkészségével Bátor méltó módon vette ki részét 1848–1849 szabadságharcából.

Irodalom

BONA 1988.

Bona Gábor: Kossuth Lajos kapitányai. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest 1988.

BONA 2000.

Bona Gábor: Tábornokok és törzstisztek az 1848–49. évi szabadságharcban. Heraldika Kiadó, Budapest 2000.

Bona 2008/09.

Bona Gábor: Századosok az 1848/49. évi szabadságharcban I–II. Heraldika Kiadó, Budapest 2008–2009.

FÉNYES 1851.

Fényes Elek: Magyarország geographiai szótára. Pest 1851.

LÁSZLÓ 2000.

Szabolcs vármegye 1848–1849-ben. Válogatta és szerk. László Géza. Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Levéltár Kiadványai II. Közlemények 22. Nyíregyháza 2000.

MNL

Magyar Nemzeti Levéltár, Budapest

SzSzBML

Magyar Nemzeti Levéltár Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltára, Nyíregyháza

URBÁN 1973.

Urbán Aladár: A nemzetőrség és a honvédség szervezése 1848 nyarán. Akadémiai Kiadó, Budapest 1973.

BENE János

Jósa András Múzeum

H-4401 Nyíregyháza

Pf. 57

e-mail: benejan@jam.nyirbone.hu

Revolutionary soldiers and national guardsmen from Nyírbátor in 1848–1849

During the victorious bourgeois revolution of 1848, the Nyírbátor District was one of the four districts of Szabolcs County. The seat of the district was in Nyírbátor led by high sheriff Lajos Szilcz. In June 1848, 23 persons volunteered for military service in this agrarian town with population counting 2935. They were conscripted into the 10th Honvéd (“protector of the homeland” = revolutionary soldier) Battalion formed in Debrecen. In August 1848 Szabolcs County organised a volunteer battalion. In the autumn of 1848 this unit was transformed into a regular Honvéd battalion and received number 48, but also kept the name Szabolcs. 15 youngsters from Nyírbátor reported for this unit. This battalion was one of the most courageous troops of the Liberation War. Their banner was awarded with the 3rd class valour award. They laid down their arms in Komárom, and smuggled the banner home to Szabolcs. Now this banner belongs to the most valuable pieces of the Jósa András Museum.

In the autumn of 1848 – spring of 1849, after the recruitment laws accepted for better protection of the country, 38 conscripts were drafted partly to the 28th Debrecen Honvéd Battalion, partly to the 43rd Nyíregyháza Honvéd Battalion, but some of them got into Hussar units.

János BENE

Jósa András Museum

H-4401 Nyíregyháza

Pf. 57

e-mail: benejan@jam.nyirbone.hu